

Øvelsesskolen

Ved alle seminarier, både statslige og private, skulle der indtil slutningen af 1900-tallet til praktikundervisningen være tilknyttet en øvelsesskole. Det var der også til Jonstrup Statsseminarium. Øvelsesskolen her var statslig, men praktikundervisning kunne også foregå på nærliggende kommuneskoler. Med baggrund i de pladskrav, den indbyrdes undervisning stillede, blev øvelsesskolen i en femårig periode 1826-31 flyttet til Maaløv Skole. Valget af netop denne skole var næppe tilfældigt, idet seminariets gymnastiklærer Vilhelm Johansen Gehl var lærer her; se mere under menupunktet "Om samlingen". På Jonstrup var der i de første mange år kun to klasser, ældste og yngste. Lovgivningen rummede især ved landsbyordnede skoler stor fleksibilitet med hensyn til klassedannelse, så flere år-gange kunne undervises sammen i én klasse.

Bestemmelser om øvelsesskoler

Bestemmelser om øvelsesskoler er at finde i seminarielovgivningen, som har haft tradition for at følge folkeskolens lovgrundlag og skolestruktur. De første bestemmelser om seminarier er udformet i "Reglement for samtlige skolelærerseminarier 10. februar 1818". Øvelsesskoler er her ikke nævnt specifikt, men § 21 punkt d handler om den praktiske prøve og § 22 b om, at seminaristerne skal kunne forevise de gymnastiske øvelser for børnene.

Lov nr. 37 af 30. Marts 1894 om Seminarier og Prøver for Lærere og Lærerinder i Folkeskolen m.m.: § 1, stk. 3, om forpligtelsen til ved ethvert seminarium at oprette en børneskole opdelt i et "tilstrækkeligt Antal Klasser"

I 1800-tallet voksede antallet af seminarierne og deres elever, så der blev efterhånden brug for mere detaljerede bestemmelser. Således er øvelsesskoler omtalt i § 1, stk. 3 i "Lov nr. 9 af 30.3.1894 om Seminarier og Prøver for Lærere og Lærerinder i Folkeskolen", hvor det hedder:

Bed. ethvert Seminarium skal der findes en i et tilstrækkeligt Antal Klasser delt Børneskole, i hvilken Eleverne oplæres i praktisk Skolegerning under Seminarieforstanderens Overtilsyn. Det kan enten være den stedlige Børneskole, drevet for kommunal Regning med Tilskud fra Staten, eller en for Seminariets Regning oprettet og drevet Børneskole, eventuelt med Tilskud fra Kommunen. Planen for Elevernes Uddannelse i praktisk Skolegerning lægges af Seminariet under Godkendelse af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Det var disse bestemmelser, som Jonstrup Statsseminarium skulle leve op til med den nye skolebygning fra 1897, og Rudolf Benzon, der kom fra en lærerstilling i Ærøskøbing, blev ansat som dens første leder (Førstelærer) året før, så han kunne være med til at sikre byggeriets gode gennemførelse.

I den næste seminarielov (nr. 130 af 15.4.1930) fik øvelsesskolerne med § 3 deres egen paragraf:

Stk. 1. Ved ethvert Seminarium skal der findes en i et tilstrækkeligt Antal Klasser delt Børneskole, hvori Seminariets Elever indøves i praktisk Skolegerning efter en Plan, der lægges af Seminariet og godkendes af Undervisningsministeren. Øvelsesskolens Førstelærer har under Overtilsyn af Seminariets Forstander Ledelsen af Elevernes praktiske Uddannelse.

Stk. 2. Skolen kan enten være en for Seminariets Regning oprettet og drevet Børneskole, eventuelt med Tilskud fra Kommunen, eller den stedlige Kommuneskole eller en Del af samme med Tilskud fra Staten. I sidste Tilfælde skal Seminariet efter Overenskomst med Kommunen have væsentlig Indflydelse paa Undervisningens Omfang og Ordning.

Stk. 3. Seminariets Lærere er efter Forstanderens Bestemmelse forpligtede til at overtage Timer i Børneskolen i deres Fag, og de kommunale Skolemyndigheder er forpligtede til at overlade Seminariets Lærere Besørgelsen af Timer i den kommunale Øvelsesskole.

At lærerne i øvelsesskolen også underviste seminaristerne, jf. stk. 3, har utvivlsomt været medvir-

kende til, at tidligere elever roser skolen for den gode undervisning.

Med den følgende seminarielov (nr. 220 af 11.6.1954), dvs. kort før flytningen af øvelsesskolen til Lyngby, blev det præciseret, at praktikundervisningen fortrinsvis skulle foregå i seminariets øvelsskole (stk. 2), samt at øvelsskoler ved almindelige lærerseminarier skulle være mindst 7-klassede (stk. 3). Denne lov holdt i 12 år indtil læreruddannelsesloven af 1966, hvor reglerne blev yderligere specificeret og fik deres eget kapitel V med paragrafferne 18, 19 og 20. Herefter blev læreruddannelseslovene revideret med stadig kortere mellemrum, indtil den sidste læreruddannelseslov i 2012 blev erstattet af en bekendtgørelse under professionsuddannelsesloven. I den p.t. gældende bekendtgørelse (nr. 1068 af 8.9.2015) er praktikundervisningen blevet helt decentraliseret, idet det i § 13, stk. 1, blot er fastsat, at hver professionshøjskole godkender praktikskoler ud fra sine egne kvalitetskrav.

Jonstrup Øvelsesskoles ledere

Skolen havde blot tre ledere i perioden 1896-1956.

Rudolf Benzon 1896-1941

Johannes Reiff 1941-52

Hermann Wolffsen 1952-56

Rudolf Benzon (1872-1952), der til daglig blev omtalt som "Spektus", huskes af Frida Jarner som en uforlignelig oplæser, hvor han i en skemalagt ugentlig time læste historier for de ældste klasser i tegnesalen.

I Jonstrupbogen 1953 har Hermann Wolffsen skrevet afskedsord om sin forgænger sønderjyden Johannes Reiff (1895-1975) og fremhæver bl.a. hans indsats for at styrke forældresamarbejdet. Øvelsesskolen var på dette tidspunkt blevet syvklasset og havde mellem 130 og 140 elever. Reiff flyttede i 1952 til en praktiklederstilling ved Skårup Seminarium på Fyn.

Derefter tog Hermann Wolffsen (1902-89) over. Han flyttede med til Lyngby, hvor han virkede, indtil han gik af i 1970. Han blev ret sent dimitteret fra Jonstrup i 1933. I Jonstrupbogen 1972 skriver han i "Et tilbageblik" bl.a.: "Det er, når alt kommer til alt, et minus ved det nye seminarium (red.: i Lyngby), at skolen blev udskilt til et kommunalt foretagende (red.: Trongårdsskolen). Den kendsgerning, at alle kendte alle, at seminariets lærere underviste i skolen og skolens lærere på seminariet, gav en sammenhæng i fagene og deres metodik og praktik, som er vanskelig at opnå på anden måde."

Benzon boede i øvelsesskolebygningen, Reiff i Villa Steensbo og familien Wolffsen i øvelsesskolen på 1. sal oven på de to skolestuer.

Erindringer om øvelsesskolen

Livet på øvelsesskolen er her belyst af tre tidligere elever på øvelsesskolen: Ejnar Olsen og Frida Jarner (f. Olsen) fra Paradisgården og Bente Harboe, datter af inspektør Wolffsen. Fælles for dem er, at alle tre tænker tilbage på deres skoletid med stor glæde og husker deres lærere som dygtige, muntre og omsorgsfulde.

Einar Olsen om skolen i 1900-tallets første år

Einar Olsen fra Paradisgården (1896-ca. 1974) skriver i et tilbageblik på sin skoletid i øvelsesskolen, hvor han begyndte 1. maj 1903, at den i 1898 var fireklasset (Værløse Historiske Forenings årsskrift 1972, s. 31-37). Han skriver også, at skolens børn gik på Kirke Værløse Skole hos lærer Seehusen i årene forinden, men ikke noget om, hvor længe Kirke Værløse Skole havde været benyttet som øvelsesskole. Han fortæller bl.a., hvordan seminaristernes praktikundervisning gik for sig:

”I tredje klasse kom seminarieeleverne med i undervisningen under tilsyn af de forskellige faglærere. Der var to elever sammen til at undervise hver klasse, og undervisningen omfattede fagene: Dansk, geografi, naturhistorie, fysik, gymnastik og sang. Her havde jeg bl.a. Rudolf Bruhn og hans makker, Ch. Lauritzen til undervisning: to dejlige lærere og vistnok meget gode venner. Jeg husker dem også tydeligt fra deres deltagelse i dilettantforestillingen i 1908, hvor seminarieeleverne opførte Hostrups ”Eventyr på Fodrejsen”; de spillede henholdsvis studenterne Herløv og Ejbæk, to roller, der vistnok var som skabt for dem ...

Ved seminarieelevernes afsluttende eksamen var der også en opgave i praktisk undervisning af børnene, hvor vi så agerede klasse. Når så eksamen var forbi, inviterede de nyudnævnte lærere os børn på skovtur, hvor vi legede røvere og soldater, to mand frem for en enke, eller underholdt os på anden måde, alt medens godteposerne gik på omgang.”

Frida Jarner om skolen i 1930'erne

Frida Jarner har til denne hjemmeside skrevet følgende om sin tid på øvelsesskolen:

”Her i denne lille skole begyndte jeg i april 1934. I forvejen havde mine tre ældre søstre gået her, og jeg har aldrig hørt andet end, at de var glade for det. Min Mor og jeg gik de 3,5 km til skolen, for at jeg kunne blive meldt ind. Hr. Benzon tog imod os, og efter at han havde skrevet mig ind i den store protokol, viste han os op i gymnastikbygningen, hvor 1. og 2. klasse blev undervist. Der var små en-mandsborde med en sortbejdet bordplade og en lille stol. Vi sad lidt i klassen. Så ville Mor hjem - om jeg ville med? Nej, der var alt for spændende her! Så gik Mor. Det varede dog ikke længe, før jeg savnede hende og brød hulkende sammen. Lærerinden måtte have fat i min storesøster Inge, som måtte gå hjem med mig! Jeg blev dog meget hurtigt glad for at gå i skole, og det var jeg i alle 7 år.

De første år gik jeg til skole - 3,5 km var langt at gå, især om vinteren, når der var sne, og det var mørkt, når man gik hjemmefra. Det var tungt at gå i sneen, som jo ikke kunne fjernes på samme måde som i dag. En ”sneplow” med tre heste foran, kørte godt nok vejene igennem, men kunne ikke udrette så meget. Bagefter kom et hold ”snekastere”. Det var folk, som tjente på gårdene, og arbejdsmand, der blev sendt ud af kommunen. De gjorde et stort arbejde, men alligevel lå der meget sne på vejene, og det var strengt at kaste det ind til siden, hvor der blev store volde, som man kunne gå ovenpå. En enkelt gang eller to er jeg blevet kørt i skole i kane – det var skønt, men koldt at sidde stille i kulden. Lidt senere fik jeg en cykel, så vidt jeg husker, Mors gamle, som har gået på omgang hos alle os fire døtre.

Skoledagen begyndte med, at vi stillede op to og to i rækker foran klasseværelset. Når vi stod pænt, kom vi ind i klassen, hvor vi stod ved vores plads. Så sang vi morgensang og bad ”Fader vor”. Derefter måtte vi sætte os, og dagens arbejde kunne begynde. Den procedure fulgtes gennem hele skoletiden. Der var en dejlig stor skolegård, hvor vi kunne lege i frikvartererne, omkranset af de tre store bygninger og lidt nede ad skråningen mod åen børneskolen, hvor 4.-7. klasse blev undervist.

Vi begyndte i 1. klasse med læsebogen "Ole Bole". Her lærte vi både de trykte og de håndskrevne bogstaver. I 3. klasse flyttede vi over i den ældste bygning i et lille klasseværelse. Der var ikke flere børn, end at 4. og 5. klasse blev undervist sammen i den såkaldte ø-klasse i bygningen med inspektørboligen, og 6. og 7. klasse sammen i v-klassen. Læreren måtte undervise de to hold på skift, så når det ene hold blev undervist, havde det andet skriftligt arbejde, fx regneopgaver eller skrivning. Der blev gjort meget, for at vi skulle lære at skrive pænt. Vi skulle også lære at læse de gamle trykte gotiske bogstaver, og den lille tabel skulle kunnes på fingrene - det var svært for nogle. I historie havde vi seminarielærer Vermund G. Laustsen (1905-66), som var stor og frodig og havde humor. I ældste klasse havde vi fysik i seminariets fysiklokaler med Lily Schmidt-Nielsen (1910-2008), som var gift med seminariets fysiklærer, Gunnar Schmidt-Nielsen (1905-86), der 1950-72 var forstander/rektor ved Skårup Statsseminarium på Fyn, mens hans kone som sognerådsformand i Skårup Kommune 1962-66 blev den første kvinde på posten på Fyn.

Lily Schmidt-Nielsen og Herman Wolffsen får en god snak ved en fest på seminariet i 1949. De har formentlig siddet ved langbordet i hovedbygningens midtergang, hvor sådanne arrangementer ofte blev afholdt.

Frida Jarner fortæller også:

"Et par gange om ugen havde vi piger gymnastik med hr. Benzons dengang ca. 30-årige datter Inger, og der var brusebad bagefter. Når vi havde gymnastik, havde drengene sløjd med Otto Lindberg, og når drengene havde gymnastik, havde pigerne håndarbejde med Inga Boesen (1902-85), der også underviste i den ugentlige sangtime og var gift med seminariets sanglærer Ejnar Boesen (1900-83), som også var sanginspektør. I håndarbejde syede vi bl.a. en sypose, som vi kunne opbevare vores sytøj i på skolen, og vi strikkede et par sokker for at lære at strikke hæl. Det var svært for små barnefinger at lære at strikke rundt, som man gør på en sok."

At sy en sypose var pr. tradition en af de første opgaver i håndarbejdsundervisningen, som med 1958-loven overalt blev fastsat til at begynde i 2. klasse; tidligere havde den kunnet starte allerede i

1. klasse. Så sent som i 1958-lovens undervisningsvejledning, den såkaldte Blå Betænkning (1960 s. 161), angives det som et ud af seks mål for håndarbejde i 2. skoleår (der var tre mål for syning og tre for strikning), at pigerne – håndarbejde for drenge var på det tidspunkt stadig et særsyn, som man kun mødte i særlig progressive kommuner som Gladsaxe mfl. – skulle lære ”forskellige stingarter på aternet stof: forsting, stikkesting, sømmesting og kastesting”. Her var håndarbejdsposen det klassiske eksempel. Den kunne nok være en udfordring for 7-8-årige, hvor finmotorikken ikke var helt på plads, så der er en vis forskel fra det smukke eksemplar herunder til de mere svedige og sammenrimede eksemplarer, som knap så dygtige elever var i stand til at frembringe.

Som det ses, er initialer og borter på Frida Jarners sypose fra 2. klasse ganske efter forskrifterne udført med forsting, stikkesting, sømmesting og kastesting. Syposen er udstillet i Jonstrupsamlingen sammen med et broderet forklæde, ligeledes af rødternet stof. Forklædet er syet af Merete Meyer, f. Nielsen, da hun gik i 3. klasse her.

Bente Wolffsen om skolen i 1940'erne

Bente Wolffsen (f. 1937), datter af øvelsesskolens inspektør Herman Wolffsen, fortalte i et foredrag i Værløse Kirke 2005 om sin barndom på øvelsesskolen (se <http://www.vaerloesehistorie.dk/interviews-af-medborgere.html>): ”Alle lærerne havde børn, der legede på seminariet. Vi måtte være alle steder, i fyrekælderen og på loftet og op og ned af trapper – og lige pludselig var vi i pedelboligen. Min bror kom vist også hos seminarieeleverne. Vi levede med i livet på seminariet og kom med til fester, i alt fald til det mere seriøse.”

Øvelsesskolens musiktradition

Bente Wolffsen i skolens orkester i 1949, hvor seminariets orkester opførte Haydns børnesymfoni med Christian Lani som dirigent. Der skulle bruges nogle børn, og Bente ses med blokfløjten midt i billedet. Th. spiller Bjarne Grundahl, pedellens søn, på nattergalefløjte.

Indenfor døren hos Wolffsens var der et stort nøglebræt med kopinøgler til alle elevværelser. Så kunne eleverne banke på hos inspektøren, når de havde glemt deres nøgle. Det var ofte Bente, der lukkede op og udleverede nøglen.

I 1944 rykkede tyskerne ind på seminariet, og alt skulle rømmes. Bente husker, at hun i 2. klasse gik i skole hos forskolelærerinden frk. Elisabeth Krog (1906-?), der var discipel af Sofie Riffbjerg (1886-1981), psykolog og pioner inden for specialpædagogik. Frøken Krog blev ansat i 1936, men undervisningen foregik under krigen i en studenterhytte i Studekrogen lidt syd for seminariet. I den kolde vinter fik familien Wolffsen lov til at bo i pastor Balslevs sommerhus oppe på bakken: "Vi frøs os igennem vinteren med lidt brænde, som vi kunne få fat i, og våde tørv". Det var den danske nazist og SS-kaptajn Poul Sommer (1910-1991), der flyttede ind i Wolffsens lejlighed, og "der så forfærdeligt ud, da vi kom tilbage". Det var dog ikke lige efter krigen slutning, for i knap et års tid derefter blev seminariet brugt til at huse polske flygtninge.

Øvelsesskolens elever kom fra Jonstrup, Bringe, Måløvvej og Kirke Værløse. Da startbanerne blev anlagt, blev elever fra Kirke Værløse og Bringe-området afskåret fra at komme den vej, og elevgrundlaget smuldrede. Efter øvelsesskolens afvikling i 1956, blev familien Wolffsen boende endnu en tid dør om dør med de nye brugere flyverofficererne.

Praktikken i praksis

Et væsentligt element i øvelsesskolens virksomhed var praktikundervisningen. Herom beretter Frida Jærner:

"Det skete under vejledning af en erfaren lærer. Seminarieeleverne blev delt op i hold a 4-5 elever. En af dem skulle undervise i en opgave, som han havde fået af læreren nogle dage i forvejen: Måske fortælle bibelhistorie eller undervise i dansk, historie eller regning. Imens sad læreren og kammeraterne bagved i klassen og lyttede med. Bagefter, når børnene var sendt ud til frikvarter, diskuterede man, hvordan det var gået - der blev givet kritik og gode råd. Alle måtte prøve, og der blev skiftet hold med mellemrum. Somme tider var det spændende - andre gange kedeligt.

Én gang om ugen var der "fællespraktik", hvor et par seminarieelever underviste os i "tegnestuen", mens resten af hans klasse sad nede bagved og lyttede med – det har nok ikke været så rart at være "offer" på den måde!" Hun fortæller også, at ældste seminarieklasse efter flytningen til Lyngby endnu et år to gange ugentlig blev kørt til Jonstrup, hvor børneskolen blev ved at fungere som øvelsesskole indtil juni 1956.

Praktikundervisningen er også belyst af Sigurd Gudiksen, der fra sin uddannelsestid på Jonstrup 1947-51 bl.a. fortæller om sine praktiktimer i 3. og 4. klasser:

"Vores klasse blev inddelt i hold på 4 praktikanter, og så "cirkulerede" holdene rundt på omegnens skoler og på selve øvelsesskolen i Jonstrup. Her underviste også nogle af seminarielærerne, bl.a. historielærer Vermund Laustsen, der selv var en eminent fortæller og til seminaristerne videregav sin viden om, hvordan man er en god fortæller. På dette tidspunkt var øvelsesskolens yngste lærer Poul Erik Jacobsen (f. 1925), som var dimitteret fra Jonstrup 1947, og som senere blev skoledirektør på Frederiksberg.

Praktikken foregik også på skoler i omegnen, især Kirke Værløse Skole, men også Parkskolen og Måløv Skole i Ballerup Kommune. Praktiktimerne i den lille gule skole i Kirke Værløse blev forestået af Stella Byrnak. Seminarieeleverne tog derud i taxa, selvom afstanden var kort, da vejen gik tværs over den senere flyveplads.”

2. klasse på Kirke Værløse Skole i 1953 med Stella Byrnak i baggrunden.

Stella Byrnak, der var enelærer på Kirke Værløse Skole 1948-59, har beskrevet skolehverdagen i en artikel i Værløse Historiske Forenings årsskrift i 1989 i den lille skole med bonede gulve og kæmpekakkelovn. Her lagde hun selv et fint skema for eleverne, som opfyldte alle lovens krav. Men hun fulgte det aldrig, for det var børnenes læringsrytme, som bestemte fagskift og pauser – en pædagogik uden skoleklokke, som man ellers skulle flere årtier frem for at møde igen. Stella Byrnak blev på K. Værløse Skole efterfulgt af endnu en Jonstrup-uddannet lærer, nemlig Nina Nørager-Nielsen indtil ca. 1963, hvor den mere end 100-årige skole omsider blev nedlagt.

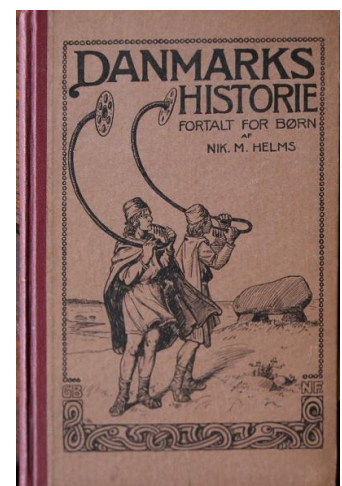
Undervisningsmetoder og bøger mv.

Jonstrupsamlingen rummer både arkivalier og genstande, fx denne ”opskrift” på, hvordan man underviste i dansk i 2. klasse hos Frk. Krog. Det er ikke dokumenteret, hvilken sammenhæng den har indgået i, men et bud kunne være, at den stammer fra undervisningen i faget metodik (1966 omdøbt til undervisningslære og 1991 til didaktik).

	<u>2. kl. Frk. Krog, dansk.</u>
1.	Staveordene er skrevet på tavlen.
2.	Stilen er skrevet på tavlen.
3.	Staveordet siges tydeligt så børnene kan høre ^{delingen.}
4.	Børnene staver ordet, a siger a- pril siger pril.
5.	Børnene læser stilen i kor, medens læreren peger, så børnene nødes til at lave ophold.
6.	De svære ord i stilen gennemgås; (stumme bogstaver, stort bogstav, stavning.)
7.	Stilen skrives af efter tavlen.
8.	Bagerste hold ned bagved og få lektie for til i ^{morgen.}
9.	Lektien læses op (evt. delvis af et af børnene.)
10.	Der tales med børnene om et ell. andet i forbindelse med stykket.
11.	Børnene læser op i kor.
12.	Bagerste hold skriver, og forreste hold læser.

Tidligere elever på øvelsesskolen nikker genkendende til denne undervisningsform.

Jonstrupsamlingen omfatter også eksemplarer af undervisningsmaterialer, som er benyttet i øvelsesskolen. Læsning og regning fyldte meget i undervisningen. Her blev i perioder brugt Myrebogen og Wilsters regnebog og flere andre af de udstillede undervisningsmaterialer.

Myrebogen var en populær begynderlæsebog i 1900-tallets første halvdel og udkom i mange oplag, før den lidt efter lidt blev afløst af Claus Eskildsens "Ole Bole". Som forfatter til bogen er på forsidens anført pseudonymet "en Skolemand", hvad der dækker over lærer og forfatter Ingvor Bondesen (1844-1911), som fra 1892 var skoleinspektør i København. Bogen, der nåede at blive trykt i 875.000 eksemplarer (1. opl. 1897, 30. opl. 1936), fik sit navn efter ordsproget "Gak til Myren og bliv Vis", som var trykt nederst på omslaget og ledsaget af følgende lille vers:

"Se, Du er af fornem Menneskeslægt
Og Myren er kun et lille Insekt;
Men flittig den bruger de ringe Kræfter
Og det skal du lære at gjøre den efter."

Henrik Wilsters regnebog var ligeledes en hyppigt brugt regnebog i den første del af 1900-tallet. Wilster fulgte mønstret fra berømte forgængere som Chr. Hansen og udgav mange bøger, som tilsammen nærmest udgjorde et system. I Jonstrupsamlingen ses tillige et eksemplar af Christian Cramers (1699-1764) regnebog. Cramer, der var skoleholder i Århus, udgav en række populære og praktisk anlagte lærebøger i regning og matematik. Den første "Arithmetica tyronica eller grundig Vejvisning practice at lære ald fornøden Huus- og Handels-Regning", der udkom i 1735, afløste Søren Mathiesens regnebog og nåede 22. oplag i 1867). Bogen er blevet brugt i 1800-tallet på Jonstrup.

*Signe Holm-Larsen
Revideret 29.1.2018*